

G'AYRIQONUNIY NARKOLABORATORIYA TASHKIL ETISH JINOYATINI KVALIFIKATSIYA QILISH MUAMMOLARI

Usmonova Bonuxon Qaxramon qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21717885>

Annotatsiya. Mazkur tezisda g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish jinoyatini kvalifikatsiya qilish bilan bog'liq dolzarb nazariy va amaliy muammolar tahlil qilingan. Xususan, ushbu jinoyatni giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar, ularning analoglari va kuchli ta'sir qiluvchi moddalar bilan bog'liq boshqa jinoyatlardan farqlash, jinoyatning obyektiv va subyektiv belgilarini aniqlash, jinoyatning tamom bo'lish vaqtini belgilash hamda ishtirokchilarning jinoiy javobgarligini to'g'ri baholash masalalari yoritilgan.

Shuningdek, jinoyatlar jami va jinoyat-huquqiy normalar raqobatini hal etishda uchraydigan ayrim muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ilgari surilgan. Tadqiqot natijalari g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish bilan bog'liq qilmishlarni to'g'ri kvalifikatsiya qilish, sud-tergov amaliyotida qonunchilikni bir xilda qo'llash hamda huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: g'ayriqonuniy narkolaboratoriya, narkolaboratoriya tashkil etish, jinoyatni kvalifikatsiya qilish, giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar, ularning analoglari, kuchli ta'sir qiluvchi moddalar, prekursorlar, jinoyatlar jami, norma raqobati, jinoyat tarkibi, jinoiy javobgarlik, sud-tergov amaliyoti.

KIRISH

Bugungi kunda giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy muomalasi dunyo miqyosidagi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda sintetik giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarishga mo'ljallangan yashirin narkolaboratoriyalar sonining ortib borayotgani kuzatilmoqda. Bunday laboratoriyalar zamonaviy asbob-uskunalar va maxsus jihozlar yordamida qisqa vaqt ichida katta miqdorda giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish imkonini beradi. Natijada fuqarolarning sog'lig'iga, jamoat xavfsizligiga va davlat manfaatlariga jiddiy zarar yetkaziladi.

G'ayriqonuniy narkolaboratoriyalar faoliyatiga qarshi samarali kurashishda ushbu qilmishni to'g'ri kvalifikatsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Jinoyatga noto'g'ri huquqiy baho berilishi aybdorning javobgarligi noto'g'ri belgilanishiga yoki jinoyatning barcha holatlari to'liq ochilmay qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois mazkur tezisda g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish jinoyatini kvalifikatsiya qilishda yuzaga keladigan ayrim muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

G'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish bilan bog'liq jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishda eng ko'p uchraydigan muammolardan biri ushbu qilmishni giyohvandlik vositalari bilan bog'liq boshqa jinoyatlardan to'g'ri farqlash masalasidir. Amaliyotda shaxsning aynan narkolaboratoriya tashkil etishga qaratilgan harakatlari giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish, tayyorlash, saqlash yoki o'tkazish bilan bog'liq qilmishlar bilan aralashib ketishi mumkin. Natijada bir-biriga o'xshash harakatlarga turlicha huquqiy baho berilishi ehtimoli yuzaga keladi.

Masalan, shaxs yashirin joyni ijaraga olib, unga maxsus laboratoriya uskunalari o'rnatadi, giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan kimyoviy moddalar va prekursorlarni to'playdi. Biroq u hali giyohvandlik vositasini ishlab chiqarishga ulgurmagan bo'ladi. Bunday vaziyatda savol tug'iladi: mazkur harakatlarni narkolaboratoriya tashkil etish deb baholash kerakmi yoki ular hali jinoyatga tayyorgarlik bosqichini tashkil etadimi?

Yana bir holatda laboratoriyada giyohvandlik vositasi ishlab chiqarilgan, biroq tayyor mahsulot hali sotilmagan yoki boshqa shaxslarga berilmagan bo'lishi mumkin. Bunday vaziyatda qilmish faqat narkolaboratoriya tashkil etish sifatida baholanishi kerakmi yoki giyohvandlik vositasini ishlab chiqarish bilan bog'liq qo'shimcha jinoyat tarkibi ham mavjudmi, degan masala alohida e'tibor talab qiladi.

Bu kabi holatlar narkolaboratoriya tashkil etish faqat giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarishning o'zi bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Mazkur qilmish laboratoriya uchun joy tanlash, uni jihozlash, zarur sharoit yaratish, uskuna va kimyoviy moddalarni to'plash hamda ishlab chiqarish jarayonini yo'lga qo'yishga qaratilgan boshqa harakatlarni ham o'z ichiga olishi mumkin. Aynan shu jihat narkolaboratoriya tashkil etishni giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish, saqlash, tashish yoki o'tkazish bilan bog'liq boshqa jinoyatlardan ajratib turadi.

Amaliyotda bu masala bo'yicha yagona yondashuv mavjud bo'lmasa, o'xshash holatlar yuzasidan turli qarorlar qabul qilinishi mumkin. Natijada ayrim shaxslarga nisbatan jinoiy javobgarlik noto'g'ri belgilanishi yoki qilmishning haqiqiy ijtimoiy xavflilik darajasi to'liq hisobga olinmasligi ehtimoli yuzaga keladi.

Shu sababli g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish bilan bog'liq qilmishlarni kvalifikatsiya qilishda har bir ishning aniq holatlarini batafsil o'rganish lozim. Xususan, laboratoriya haqiqatan tashkil etilganmi, u ishlab chiqarishga tayyor holatga keltirilganmi, zarur uskuna va moddalar mavjudmi, shaxsning maqsadi aynan giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarishga qaratilganmi, degan savollarga javob topilishi zarur.

Taklif sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, huquqni qo'llash amaliyotida yagona yondashuvni ta'minlash maqsadida g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etishning aniq huquqiy belgilari ishlab chiqilishi lozim. Shuningdek, ushbu qilmishni giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish, tayyorlash, saqlash va o'tkazish bilan bog'liq jinoyatlardan farqlash mezonlari bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

G'ayriqonuniy narkolaboratoriyalar faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bunday jinoyatlar ko'pincha bir shaxs tomonidan emas, balki oldindan o'zaro kelishgan bir necha shaxs tomonidan sodir etiladi. Chunki narkolaboratoriyaning tashkil etish va uning faoliyatini yo'lga qo'yish bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi. Jumladan, laboratoriya uchun joy topish, kerakli uskunalarni sotib olish, kimyoviy moddalar va prekursorlarni yetkazib berish, ishlab chiqarish jarayonini amalga oshirish, tayyor mahsulotni saqlash, tashish va sotish kabi vazifalar turli shaxslar o'rtasida taqsimlanishi mumkin.

Amaliyotda aynan mana shu holatlar jinoyat ishtirokchilarining harakatlarini kvalifikatsiya qilishda muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Chunki barcha ishtirokchilarning jinoyat sodir etilishidagi roli bir xil bo'lmaydi. Masalan, bir shaxs faqat laboratoriya uchun bino topgan bo'lishi mumkin, ikkinchi shaxs laboratoriya jihozlari olib keladi, uchinchi shaxs zarur kimyoviy

moddalarni xarid qiladi, to'rtinchi shaxs esa bevosita giyohvandlik vositasini ishlab chiqaradi. Bunday vaziyatda har bir shaxsning harakatiga alohida huquqiy baho berish talab etiladi.

Yana bir muammo shundaki, ayrim ishtirokchilar narkolaboratoriyaning asl maqsadini to'liq bilmasligi mumkin. Masalan, transport xizmati ko'rsatgan yoki ayrim jihozlarni yetkazib bergan shaxs laboratoriyada giyohvandlik vositalari ishlab chiqarilayotganidan bexabar bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli bunday shaxsning harakatlarini jinoyatda ishtirok etish deb baholash uchun uning g'ayriqonuniy faoliyatdan xabardor bo'lganligi va qasddan yordam ko'rsatganligi isbotlanishi kerak.

Bundan tashqari, ayrim hollarda narkolaboratoriyaning tashkil etgan shaxs bilan uni moliyalashtirgan shaxs boshqa-boshqa bo'lishi mumkin. Laboratoriya faoliyati uchun zarur mablag' ajratgan shaxs bevosita ishlab chiqarish jarayonida qatnashmagan bo'lsa ham, uning harakatlari jinoyat sodir etilishiga sharoit yaratgan bo'lishi mumkin. Shu bois har bir ishtirokchining roli faqat u bajargan tashqi harakatlarga emas, balki jinoyat sodir etilishiga qo'shgan hissasi va qasdining mazmuniga qarab baholanishi zarur.

Amaliyotda ayrim shaxslar narkolaboratoriya tashkil etilganidan keyin jinoiy faoliyatga qo'shilishi ham mumkin. Masalan, shaxs keyinchalik tayyor mahsulotni saqlash, tashish yoki sotish bilan shug'ullanishi mumkin. Bunday vaziyatda uning javobgarligi narkolaboratoriyaning dastlab tashkil etgan shaxsning javobgarligi bilan avtomatik ravishda tenglashtirilmasligi kerak.

Aksincha, u sodir etgan aniq harakatlar, jinoiy faoliyatga qachon qo'shilgani va umumiy jinoiy rejadan qay darajada xabardor bo'lganidan kelib chiqib baholanishi lozim.

Shu tufayli g'ayriqonuniy narkolaboratoriya bilan bog'liq jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishda har bir ishtirokchining qasdi, maqsadi, bajargan vazifasi va jinoyat sodir etilishiga qo'shgan hissasi alohida aniqlanishi kerak. Bu aybdor shaxslarning javobgarligini adolatli belgilashga hamda bir xil holatlar bo'yicha turlicha qarorlar qabul qilinishining oldini olishga xizmat qiladi.

Taklif sifatida narkolaboratoriyalar faoliyati bilan bog'liq jinoyatlarda ishtirokchilik masalalarini to'g'ri hal etish uchun huquqni qo'llash amaliyotiga mo'ljallangan maxsus uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq. Har bir ishtirokchining harakatini baholashda uning qasdi, umumiy jinoiy rejadan xabardorligi, bajargan vazifasi va jinoyat natijasiga qo'shgan hissasi hisobga olinishi kerak. Bu esa qilmishga to'g'ri huquqiy baho berish va adolatli jinoiy javobgarlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Jinoyatlar jami va huquqiy normalar o'rtasidagi nisbatni aniqlash muammolari

G'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish bilan bog'liq qilmishlarni kvalifikatsiya qilishda murakkab masalalardan yana biri sodir etilgan harakatlarni bitta jinoyat sifatida yoki bir nechta jinoyatlar jami sifatida baholash bilan bog'liq. Chunki narkolaboratoriya faoliyati faqat laboratoriyani tashkil etish bilan yakunlanmaydi. Ko'p hollarda laboratoriyada giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar ishlab chiqariladi, keyinchalik ular saqlanadi, tashiladi, boshqa shaxslarga beriladi yoki sotiladi. Natijada bir shaxs yoki bir guruh shaxs tomonidan o'zaro bog'liq bo'lgan bir nechta noqonuniy harakatlar sodir etiladi.

Bunday vaziyatlarda har bir harakatga alohida huquqiy baho berish kerakmi yoki ularning barchasi yagona jinoyat tarkibi bilan qamrab olinadimi, degan savol yuzaga keladi.

Ushbu masalani noto'g'ri hal qilish aybdor shaxsga nisbatan javobgarlikni asossiz ravishda og'irlashtirish yoki aksincha, sodir etilgan qilmishlarning ayrim qismlarini huquqiy bahosiz qoldirishga olib kelishi mumkin.

Masalan, shaxs giyohvandlik vositalarini tayyorlash uchun yashirin bino topadi, laboratoriya uskunalarini o'rnatadi, zarur kimyoviy moddalarni olib keladi va ushbu joyda sintetik giyohvandlik vositasini ishlab chiqaradi. Keyinchalik tayyorlangan mahsulotni boshqa joyda saqlaydi va uni sotish maqsadida xaridorlarga yetkazib beradi. Mazkur holatda laboratoriyani tashkil etish, giyohvandlik vositasini ishlab chiqarish, saqlash, tashish va o'tkazish kabi bir nechta harakatlar mavjud bo'ladi.

Agar ushbu harakatlarning barchasi yagona jinoiy maqsad asosida, ya'ni giyohvandlik vositasini ishlab chiqarib, keyinchalik sotish uchun amalga oshirilgan bo'lsa, ularning o'zaro bog'liqligi hisobga olinishi lozim. Biroq har bir harakat jinoyat qonunida mustaqil tarkib sifatida nazarda tutilgan va biri ikkinchisining zaruriy yoki tabiiy davomi hisoblanmasa, jinoyatlar jami bo'yicha kvalifikatsiya qilish zarurati yuzaga kelishi mumkin.

Jinoyatlar jami deganda bir shaxs tomonidan ikki yoki undan ortiq mustaqil jinoyat sodir etilishi tushuniladi. Bunda sodir etilgan har bir qilmish alohida jinoyat tarkibining barcha belgilariga ega bo'lishi kerak. G'ayriqonuniy narkolaboratoriya bilan bog'liq holatlarda ham laboratoriyani tashkil etish, tayyor mahsulotni saqlash, tashish va sotish harakatlari o'z mazmuni, sodir etilish vaqti, joyi va maqsadiga qarab baholanishi lozim.

Masalan, laboratoriyani tashkil etgan shaxs faqat giyohvandlik vositasini ishlab chiqarish bilan shug'ullangan, tayyor mahsulotni esa boshqa shaxs mustaqil ravishda sotgan bo'lishi mumkin. Bunday holatda har bir shaxsning javobgarligi u bajargan aniq harakatlarga qarab belgilanadi. Laboratoriyani tashkil etgan shaxs avtomatik ravishda tayyor mahsulotni sotishda ham aybdor deb topilmasligi kerak. Uning sotish jarayonidan xabardorligi, umumiy jinoiy rejaning mavjudligi va sotishga qaratilgan qasdi aniqlanishi zarur.

Boshqa bir holatda esa narkolaboratoriyani tashkil etgan shaxs boshidan giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish va sotishni rejalashtirgan bo'lishi mumkin. U tayyor mahsulotni saqlash, qadoqlash, tashish va sotish ishlarini boshqa shaxslarga topshiradi. Bunday vaziyatda jinoyat ishtirokchilarining umumiy qasdi va oldindan kelishuvi mavjud bo'lsa, ularning qilmishlariga umumiy jinoiy faoliyat doirasida huquqiy baho berilishi mumkin.

Mazkur masalada "norma raqobati" tushunchasi ham muhim ahamiyatga ega. Norma raqobati bir qilmishning tashqi belgilariga bir nechta jinoyat-huquqiy norma mos kelganida, ulardan qaysi biri qo'llanishi kerakligini aniqlash zarurati yuzaga kelishini anglatadi. Bunda qilmish amalda bitta jinoyat bo'lsa-da, uning ayrim belgilarini turli normalar qamrab olishi mumkin.

Masalan, shaxsning harakati giyohvandlik vositasini noqonuniy tayyorlash va ishlab chiqarish belgilarini bir vaqtning o'zida o'zida aks ettirishi mumkin. Bunday holatda qilmishning haqiqiy mazmunini aniqlash, ya'ni shaxs bir martalik usulda oz miqdordagi moddani tayyorlaganmi yoki maxsus jihozlangan joyda muntazam ishlab chiqarishni tashkil etganmi, degan masalani aniqlash talab etiladi.

Giyohvandlik vositasini tayyorlash odatda ma'lum bir moddani iste'mol qilishga yaroqli holga keltirishga qaratilgan harakat sifatida tushuniladi.

Ishlab chiqarish esa ko'proq texnologik jarayon, maxsus uskunalar, kimyoviy moddalar va ma'lum darajadagi muntazamlikni talab qilishi mumkin. Narkolaboratoriya tashkil etish esa noqonuniy ishlab chiqarishni amalga oshirish uchun zarur tashkiliy va texnik sharoitlarni yaratish bilan bog'liq bo'ladi. Shu bois ushbu tushunchalarning mazmunini aniq ajratish kvalifikatsiya uchun muhimdir.

Amaliyotda qilmishning bitta yoki bir nechta jinoyat ekanligini aniqlash uchun bir qator holatlarga e'tibor berish zarur. Birinchidan, shaxsning umumiy maqsadi aniqlanishi kerak.

Ikkinchidan, harakatlarning qachon, qayerda va qanday sharoitda sodir etilgani o'rganilishi lozim. Uchinchidan, har bir harakatning mustaqil huquqiy ahamiyatga egaligi baholanishi kerak.

To'rtinchidan, bir harakat ikkinchi jinoyatning zaruriy bosqichi yoki tabiiy davomi ekanligi aniqlanishi lozim.

Masalan, giyohvandlik vositasini laboratoriyada ishlab chiqarib, uni shu joyning o'zida qisqa vaqt saqlash ishlab chiqarish jarayonining tabiiy davomi bo'lishi mumkin. Bunday saqlash har doim ham mustaqil jinoyat sifatida baholanmasligi mumkin. Ammo tayyor mahsulot laboratoriyadan chiqarilib, maxsus yashirin joylarda uzoq muddat saqlansa, keyinchalik turli hududlarga tarqatish uchun tashilsa, ushbu harakatlar mustaqil jinoiy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Xuddi shuningdek, narkolaboratoriyada ishlatiladigan kimyoviy moddalar va prekursorlarni noqonuniy egallash, saqlash yoki tashish masalasi ham alohida baholanishi kerak.

Agar ushbu moddalar narkolaboratoriya faoliyatini ta'minlash uchun oldindan va maqsadli ravishda to'plangan bo'lsa, ular shaxsning jinoyat sodir etishga bo'lgan qasдини ko'rsatuvchi holatlardan biri hisoblanadi. Biroq qonunchilikda bunday moddalar bilan bog'liq harakatlar uchun alohida javobgarlik belgilangan bo'lsa, jinoyatlar jami masalasi yuzaga kelishi mumkin.

Yana bir muhim holat — laboratoriya faoliyati davomida boshqa jinoyatlar sodir etilishidir. Masalan, shaxs laboratoriya uchun elektr energiyasidan noqonuniy foydalanishi, bino yoki transport vositasini noqonuniy egallashi, jinoyatdan olingan daromadlarni legallashtirishi yoki mansabdor shaxsga pora berishi mumkin. Bunday qilmishlar narkolaboratoriya tashkil etish jinoyati bilan qamrab olinmaydi. Shu sababli ularga mustaqil huquqiy baho berilishi lozim.

Amaliyotda jinoyatlar jami bilan norma raqobatini bir-biridan farqlash muhimdir.

Jinoyatlar jamida shaxs ikki yoki undan ortiq mustaqil jinoyat sodir etadi. Norma raqobatida esa bitta qilmishga tashqi jihatdan bir nechta norma mos keladi, lekin ulardan faqat bittasi qo'llanishi kerak bo'ladi. Ushbu farq to'g'ri aniqlanmasa, bir qilmish uchun shaxsni asossiz ravishda ikki marta javobgarlikka tortish xavfi yuzaga keladi.

Shuning uchun g'ayriqonuniy narkolaboratoriya bilan bog'liq jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishda sodir etilgan barcha harakatlarni oddiy sanab chiqishning o'zi yetarli emas. Ularning o'zaro bog'liqligi, umumiy jinoiy maqsad, vaqt va joy jihatidan birligi, har bir harakatning mustaqil jinoyat tarkibini tashkil etishi yoki etmasligi chuqur tahlil qilinishi zarur.

Mazkur muammoni hal qilish uchun sud-tergov amaliyotida yagona yondashuvni shakllantirish maqsadga muvofiq. Xususan, narkolaboratoriya tashkil etish, giyohvandlik vositasini ishlab chiqarish, saqlash, tashish va o'tkazish harakatlarining qaysi hollarda yagona jinoyat, qaysi hollarda esa jinoyatlar jami sifatida kvalifikatsiya qilinishi bo'yicha aniq tushuntirishlar ishlab chiqilishi zarur.

Shuningdek, huquqni qo'llovchi organlar uchun amaliy tavsiyalar tayyorlashda quyidagi mezonlarni belgilash taklif etiladi:

birinchidan, har bir qilmishning mustaqil jinoyat tarkibiga egaligini aniqlash;
ikkinchidan, shaxsning har bir harakatga nisbatan qasdi va maqsadini baholash;
uchinchidan, harakatlarning vaqt, joy va usul jihatidan o'zaro bog'liqligini o'rganish;
to'rtinchidan, bir harakat boshqa jinoyatning zaruriy bosqichi yoki tabiiy davomi ekanligini aniqlash;

beshinchidan, bir qilmish uchun shaxsni takroran javobgarlikka tortishga yo'l qo'ymaslik.

Umuman olganda, g'ayriqonuniy narkolaboratoriya bilan bog'liq qilmishlarda jinoyatlar jami va norma raqobatini to'g'ri aniqlash adolatli jazo tayinlashning asosiy shartlaridan biridir.

Sodir etilgan barcha harakatlarga to'liq, lekin ortiqcha kvalifikatsiyasiz huquqiy baho berilishi jinoyat qonunchiligining qonuniylik va adolat prinsiplariga muvofiq bo'ladi.

XULOSA

G'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish bilan bog'liq jinoyatlarni to'g'ri kvalifikatsiya qilish giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy muomalasiga qarshi kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur qilmishning yuqori ijtimoiy xavfliligi shundaki, narkolaboratoriyalar qisqa vaqt ichida katta miqdorda giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish, ularni saqlash va keyinchalik noqonuniy muomalaga kiritish imkonini beradi. Bunday faoliyat fuqarolarning sog'lig'iga, jamoat xavfsizligiga va davlat manfaatlariga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish jinoyatini kvalifikatsiya qilishda, avvalo, ushbu qilmishni giyohvandlik vositalarini tayyorlash, ishlab chiqarish, saqlash, tashish va o'tkazish bilan bog'liq boshqa jinoyatlardan to'g'ri farqlash zarur. Narkolaboratoriya tashkil etish faqat giyohvandlik vositasini bevosita ishlab chiqarishdan iborat bo'lmay, laboratoriya uchun joy topish, uni maxsus jihozlash, zarur uskuna va kimyoviy moddalarni to'plash, ishlab chiqarish uchun tegishli sharoit yaratish hamda faoliyatni yo'lga qo'yishga qaratilgan boshqa tashkiliy harakatlarni ham qamrab olishi mumkin.

Shu bilan birga, jinoyatning tamom bo'lish vaqtini aniqlash ham alohida ahamiyatga ega.

Shaxsning faqat bino ijaraga olgani, ayrim uskunalarini sotib olgani yoki kimyoviy moddalarni to'play boshlagani har doim ham tamom bo'lgan jinoyatni anglatmaydi. Bunday holatlarda joyning qay darajada moslashtirilgani, uskunalarining o'rnatilgani, zarur moddalar mavjudligi va laboratoriyaning giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarishga real tayyor holatga keltirilgani aniqlanishi kerak. Mazkur belgilar jinoyatga tayyorgarlik bilan tamom bo'lgan jinoyatni o'zaro farqlash imkonini beradi.

Tadqiqotda ko'rib chiqilgan yana bir muhim masala jinoyat ishtirokchilarining javobgarligini aniqlash bilan bog'liq. G'ayriqonuniy narkolaboratoriyalar ko'pincha bir necha shaxsning oldindan kelishilgan harakatlari asosida tashkil etiladi. Bunda bir shaxs bino topishi, boshqa shaxs mablag' ajratishi, yana biri uskuna va kimyoviy moddalarni yetkazib berishi, boshqa shaxs esa bevosita ishlab chiqarish jarayonini amalga oshirishi mumkin. Shu sababli barcha ishtirokchilarning harakatlariga bir xil huquqiy baho berish to'g'ri bo'lmaydi.

Har bir ishtirokchining javobgarligi uning qasdi, maqsadi, bajargan vazifasi, umumiy jinoiy rejadan xabardorligi va jinoyat sodir etilishiga qo'shgan hissasidan kelib chiqib belgilanishi

lozim. Ayniqsa, transport xizmati ko'rsatgan, bino ijaraga bergan yoki ayrim jihozlarni yetkazib bergan shaxslarning narkolaboratoriyaning asl maqsadidan xabardor bo'lganligi isbotlanishi kerak. Agar shaxs noqonuniy faoliyatni bilmagan bo'lsa, uni faqat tashqi harakatlari asosida jinoyat ishtirokchisi deb topish mumkin emas.

Shuningdek, narkolaboratoriya tashkil etilganidan keyin jinoiy faoliyatga qo'shilgan shaxslarning javobgarligi ham ular sodir etgan aniq harakatlardan kelib chiqib belgilanishi zarur.

Masalan, shaxs faqat tayyor mahsulotni saqlash, tashish yoki sotish bilan shug'ullangan bo'lsa, uning harakatlari laboratoriyani dastlab tashkil etgan shaxsning qilmishi bilan avtomatik ravishda tenglashtirilmasligi kerak. Bunday holatlarda shaxsning umumiy jinoiy rejadagi o'rni va jinoiy faoliyatga qo'shilgan vaqti hisobga olinishi lozim.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tashkil etish jinoyatini to'g'ri kvalifikatsiya qilish uchun har bir jinoyat ishining aniq holatlarini kompleks ravishda o'rganish talab etiladi. Bunda laboratoriya joylashgan joy, uning qanday jihozlangani, topilgan uskuna va kimyoviy moddalarning xususiyati, ishlab chiqarish jarayonining mavjudligi, shaxslarning o'zaro aloqalari, moliyaviy harakatlari va jinoiy maqsadi birgalikda baholanishi kerak.

Huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish maqsadida g'ayriqonuniy narkolaboratoriya tushunchasining aniq huquqiy belgilari ishlab chiqilishi lozim. Shuningdek, narkolaboratoriya tashkil etishni giyohvandlik vositalarini ishlab chiqarish, tayyorlash, saqlash va o'tkazish bilan bog'liq boshqa qilmishlardan farqlash mezonlarini belgilash maqsadga muvofiq. Jinoyatning tamom bo'lish vaqtini aniqlash va har bir ishtirokchining roliga to'g'ri huquqiy baho berish bo'yicha sud-tergov organlari uchun maxsus uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilishi ham zarur.

Mazkur takliflarning amalga oshirilishi sud-tergov amaliyotida bir xil yondashuvni shakllantirish, o'xshash qilmishlarga turlicha huquqiy baho berilishining oldini olish va jinoiy javobgarlikning adolatli belgilanishiga xizmat qiladi. Natijada g'ayriqonuniy narkolaboratoriyalar faoliyatiga qarshi kurash samaradorligi oshadi, fuqarolarning sog'lig'i va jamoat xavfsizligi yanada ishonchli himoya qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. 1994-yil 22-sentabr.
3. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2017-yil 28-apreldagi "Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari va psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishga oid jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida"gi qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2008-yil 5-maydagi "Bir necha jinoyat sodir etilganda qilmishni kvalifikatsiya qilishga doir masalalar to'g'risida"gi qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining "Sudlar tomonidan jinoyat uchun jazo tayinlash amaliyoti to'g'risida"gi qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi. Umumiy qism: darslik. – Toshkent.
8. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi. Maxsus qism: darslik. – Toshkent.

9. Jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent.
10. Giyohvandlik vositalari to'g'risidagi 1961-yilgi Yagona konvensiya.
11. Psixotrop moddalar to'g'risidagi 1971-yilgi konvensiya.
12. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy muomalasiga qarshi kurash to'g'risidagi 1988-yilgi konvensiyasi.
13. United Nations Office on Drugs and Crime. *World Drug Report*. – New York: United Nations.